EURO&TALOUS

SUOMEN PANKIN AJANKOHTAISIA ARTIKKELEITA TALOUDESTA

Sisältö

Voivatko suuret kauppasokit aiheuttaa kriisejä? Suomen ja Neuvostoliiton välisen kaupan romahtaminen 3

BLOGI

Voivatko suuret kauppasokit aiheuttaa kriisejä? Suomen ja Neuvostoliiton välisen kaupan romahtaminen

Eilen – Blogi

KIRJOITTAJA
Adam Gulan
Vanhempi neuvonantaja

Mitkä ovat kansainvälisen kaupan huomattavien häiriöiden taloudelliset syyt ja seuraukset? Voivatko ne aiheuttaa täysimittaisen talouskriisin? Viime vuosia ovat värittäneet uutistapahtumat kuten Yhdysvaltojen ja Kiinan kauppasota, Brexit sekä jopa turismiin liittyvien palvelujen viennin romahtaminen Etelä-Euroopassa koronapandemian puhkeamisen vuoksi. Suomella on oma ainutlaatuinen ja yhä varsin tuore kokemus 1990-luvun alusta, jolloin Neuvostoliitto vetäytyi clearingsopimuksesta joulukuussa 1990.

Suomen vienti Neuvostoliittoon väheni äkillisesti 2,4 prosentista 0,8 prosenttiin BKT:stä talvella 1991, keskellä pitkittynyttä talouskriisiä, joka on edelleenkin yksi vakavammista talouskriiseistä teollisuusmaissa sitten toisen maailmansodan. Vuonna 1993 Suomen BKT oli yli 17 % pienempi kuin jos se olisi kasvanut keskimääräistä vauhtia vuodesta 1989 eteenpäin.

Kuvio 1.

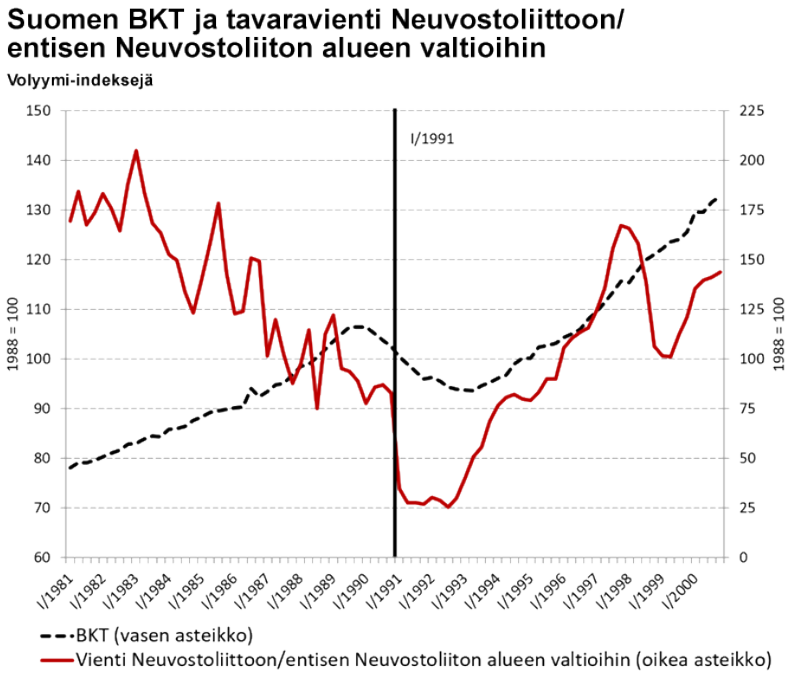

Lähde: Tilastokeskus.
5.5.2021
eurojatalous.fi

Voisiko Neuvostoliiton-kaupan romahtaminen olla tärkein syy Suomen 1990-luvun alun suureen lamaan? Tämä hypoteesi on saanut huomiota myös kansainvälisessä taloustieteellisessä tutkimuksessa (erityisesti Gorodnichenko – Mendoza – Tesar, 2012). Tämä on kuitenkin vastoin useiden suomalaisten ekonomistien arvioita ja monien suomalaisten muistikuvaa, joissa Suomen suuri lama yhdistyy kasinotalouden romahtamiseen, pankkikriisiin ja vahvan markan politiikan loppumiseen.

Äskettäin julkaistussa artikkelissamme (Gulan – Haavio – Kilponen, tulossa) tarkastelemme uudestaan Neuvostoliiton-kaupan romahduksen merkitystä Suomen 1990-luvun alun suureen lamaan. Käytämme tutkimuksessa hyväksi tilastollisia menetelmiä, joiden avulla voimme jakaa Suomen BKT:n supistumisen tuolloin vaikuttaneisiin eri tekijöihin ja arvioida niiden suhteellista merkitystä. Koska Neuvostoliiton hajoaminen oli Suomen talouden tilanteesta täysin riippumaton tapahtuma, kyseessä on harvinainen historiallinen tapaus, jossa syys-seurausmekanismi on selkeästi ja helposti eroteltavissa.

Tutkimuksemme mukaan Neuvostoliiton-kaupan romahdus vaikutti huomattavan negatiivisesti Suomen talouteen. Vienti väheni aluksi 1,6 % suhteessa BKT:hen, ja kaikkiaan sen seurauksena BKT supistui 4,7–5,9 prosenttiyksikköä. Tämä vastaa kuitenkin vain murto-osaa koko BKT:n pudotuksesta. Analyysimme mukaan kauppasokki yksin selittää vain 27–34 % BKT:n kumulatiivisesta supistumisesta.

Kaupan romahdus ei siten analyysimme mukaan yksin voinut aiheuttaa Suomen 1990-luvun alun syvää taantumaa. Kauppasokista riippumattomat kotimaiset häiriöt

olivat toinen, vähintäänkin yhtä tärkeä Suomen suurta lamaa ruokkinut tekijä, ja niiden osuus koko BKT:n pudotuksesta oli 30–48 %. Suomen rahoitusmarkkinat vapautettiin 1980-luvun puolivälissä, mitä seurasi luottoekspansio, mittava velkaantuminen sekä osakkeiden ja asuntojen raju hinnannousu. Rahoitusmarkkinoiden ylikuumeneminen päättyi osakemarkkinakuplan puhkeamiseen vuoden 1989 toisella neljänneksellä, yli vuosi ennen Neuvostoliiton-kaupan loppumista. Seurauksena oli konkurssiaalto ja mittava pankkikriisi.

Euroopassa puolestaan rahapolitiikka kiristyi, mikä johti lopulta taantumaan, Englannin punnan ”mustaan keskiviikkoon” ja punnan arvon romahtamiseen syyskuussa 1992 ja ERM-valuuttakurssimekanismin kriisiin. Myös sellun ja paperin maailmanmarkkinahinnat olivat laskeneet usean vuoden ajan. Kaikki nämä tekijät vaikuttivat Suomen 1990-luvun alun suureen lamaan.

Erityisesti rahoitusmarkkinahäiriöiden ja pankkikriisin vaikutuksen erottaminen muista kotimaisista tekijöistä, kuten talouspolitiikasta, kokonaiskysynnästä ja tarjonnasta, on vaikeampaa. Aiempi tutkimuksemme (Gulan – Haavio – Kilponen, 2019) näyttää kuitenkin vahvistavan, että alkava rahoituskriisi oli keskeinen tekijä Suomen suuren laman kannalta, kuten useat suomalaiset taloustieteilijät (Vihriälä, 1997; Kiander – Vartia, 1996) ovat aiemmin painottaneet.

Viitteet:

Gorodnichenko, Y. – Mendoza, E. G. – Tesar, L. L. (2012) The Finnish Great Depression: From Russia with Love. American Economic Review, 102(4), 1619–44.

Gulan, A. – Haavio, M. – Kilponen, J. (2019) Can large trade shocks cause crises? The case of the Finnish-Soviet trade collapse. Bank of Finland Research Discussion Paper 9/2019.

Gulan, A. – Haavio, M. – Kilponen, J. (tulossa) Can large trade shocks cause crises? The case of the Finnish-Soviet trade collapse. Journal of International Economics.

Kiander, J. – Vartia, P. (1996) The great depression of the 1990s in Finland. Finnish Economic Papers 9 (1), 72–88.

Vihriälä, V. (1997) Banks and the Finnish Credit Cycle 1986–1995. Bank of Finland Studies E:7.

Avainsanat

BKT, kansainvälinen kauppa, Neuvostoliitto, Suomi, talouskriisi, talouslama, ulkomaankauppa